

Stoljeće nakon Laszowskog – Zbornik radova sa znanstveno stručnog skupa.
Stipančević, M.; Pleše, T. (ur.). Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2016. 186 str.

Zbornik *Stoljeće nakon Laszowskog*, kojemu su posvećeni sljedeći redci, finalni je produkt jednodnevnog znanstvenog skupa *Stoljeće nakon Laszowskog* održanog 28. studenog 2014. u velikoj Čitaonici Hrvatskog državnog arhiva. Uz tada prigodno tiskano izdanje dvojnog karaktera, knjižicu sažetaka izlaganja sa skupa i katalog izložbe istog naziva, ovaj zbornik na sto osamdeset i šest stranica donosi devet članaka većine sudionika spomenutog skupa poredanih prema početnom slovu prezimena svojih autora.

Tako izdanje otvara članak *Emilij Laszowski i umjetnost kao povijesno svjedočanstvo: slika Rođenje Isusovo i poklonstvo pastira iz Ozlja* Sanje Cvetnić o rečenoj slici. Autorica analizira njezinu atribuciju i slikarski stil njezina stvaratelja, slikara Cesarea Francanzana, te rekonstruira okolnosti u vezi s njezinom kupnjom i putom koji je „prevalila“ od Italije do Ozlja. Sve s ciljem prikaza gospodarskih i financijskih mogućnosti vlastelinstva Ozalj, čije bogatstvo je njegovim vlasnicima omogućilo nabavu i posjedovanje te vrijedne slike.

Slijedi rad Sanje Grković *Emilij Laszowski, njegovatelj kulture sjećanja, konzervator i fotodokumentarist* s detaljnim pregledom fotodokumentarističkog djelovanja Laszowskog, kao člana Hrvatskog arheološkog društva i Povjerenstva za očuvanje povjestnih i umjetničkih spomenika Kraljevina Hrvatske i Slavonije u Zagrebu na temelju fotografija (gradova/gradina/dvoraca Cetin, Kamanje-Brlog, Brlog na Kupi, Perušić, Jesenica, Kremen-grad, Zrin, Perna, gradina kod Razvala, Zagreb) sačuvanih u fototeci Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Slobodanka Keleuva u članku *Emilij Laszowski – suosnivač Dobrovoljnoga društva za spasavanje* osvrće se na razvoj zagrebačke hitne medicinske pomoći od Prvog svjetskog rata do osnivanja i izgradnje zgrade Zavoda za hitnu medicinu Grada Zagreba 2010. godine. Pritom joj je osnovna nit vodilja datum 16. listopada, dan kada su 1909. godine Emilij Laszowski i Družba Braća Hrvatskoga Zmaja osnovali Dobrovoljno društvo za spasavanje, potaknuti Emilovim svjedočenjem bolnomu umiranju i smrti služavke Katarine Hedrich, kojoj nitko nije prišao upomoć po padu s drugog kata kuće u Klaićevoj ulici.

Rad *Emilij Laszowski i gradski muzej u Zagrebu iz perspektive suvremene muzeologije* autorice Željke Kolveshi donosi pregled rada Laszowskog kao jedinog namještenika, kustosa i ravnatelja Gradskog muzeja u Zagrebu od 1907. do 1925. godine, i to iz dvije perspektive, kustoske i ravnateljske. Pritom se autorica, u potkrepljivanju svojih tvrdnji, komparativno koristi izvorima iz Hrvatskog državnog arhiva (fond 635. Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“), Muzeja grada Zagreba (inventarna knjiga, kartice predmeta), tadašnjih novina (*Prosvjeta, Jutarnji list, Ilustro-*

vani list), današnjih znanstvenih časopisa i suvremene bibliografije o Laszowskom. Rad zaključuje simpatičnom opaskom kako je Laszowski jedina osoba koja je bila na sva tri otvorenja muzeja (1907., 1926. i 1946.), te da bi došao i 1949. da nije preminuo dva dana prije otvorenja muzeja na današnjoj adresi u Opatičkoj 20.

Melina Lučić u članku *Laszowski i hrvatsko arhivsko nasljeđe* na temelju knjige Marija Stipančevića *Neznani svijet Emila Laszowskog* prikazuje djelovanje Laszowskog na „njegovom prvom i jedinom radnom mjestu“, u Hrvatskom državnom arhivu, na kojem je po nepostojećoj hijerarhijskoj ljestvici uspio napredovati do ravnateljske pozicije. Članak je većinom posvećen pregledu akvizicijske politike HDA u vrijeme njegova službovanja i ravnateljavanja, koju je provodio od 1891. godine, uz poseban osvrt na uvjete u kojima se u Arhivu tada čuvalo i sređivalo gradivo.

Svojevrсни odmak, od kustodijalne i povjesničarske aktivnosti Laszowskog čini rad *Zasluge Emilija pl. Laszowskog Szelige na polju heraldike i sfragistike* Ivana Mirnika podijeljen u dva dijela. U prvom dijelu autor ukratko prepričava zanimljivosti u vezi s člancima Laszowskog o heraldici, sfragistici, veksilologiji i genealogiji, koje u drugom dijelu rada donosi kao bibliografiju od četrdeset i sedam bibliografskih jedinica objavljenih u hrvatskim periodičnim znanstveno-stručnim časopisima i monografijama u razdoblju od 1895. do 1943. godine.

Članak Milana Petkovića *Život, rad i djelo Emilija Laszowskoga Szelige (1868.–1949.)* donosi pregled Emilove karijere od prvog i jedinog radnog mjesta u Kraljevskom hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom zemaljskom arhivu (1891.–1939.) do umirovljenja, kroz bogatu kulturnu i znanstvenu djelatnost radenu „u slobodno vrijeme“, s posebnim osvrtom na sudjelovanje i kasniju djelatnost u osnivanju i radu osnovnih zagrebačkih kulturnih i baštinskih ustanova: Muzeja grada Zagreba, Gradske knjižnice i Arhiva grada Zagreba. Autor se osvrće i na Emilov angažman u Dobrovoljnom društvu za spasavanje u Zagrebu i Odboru družbe „Braća hrvatskoga zmaja“ za očuvanje spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji/Zemaljskom povjerenstvu za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Zaključno, sumirajući njegov cjelokupni rad, ne može odlučiti koji je dio stvaralačkog opusa Laszowskog vrjedniji i važniji, „sve zajedno i još mnogo toga?“

Urednica Tajana Pleše u zanimljivo metodološki i grafički osmišljenom radu *Emilij Laszowski i konzervatorska djelatnost prve polovice 20. stoljeća* govori o Emilovom angažmanu i terenskom radu na očuvanju „hrvatskih gradova, bedema i tvrdja na ‘predzidju kršćanstva’“ kroz Družbu Braća hrvatskoga zmaja i Zemaljsko povjerenstvo za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, koja je trajala od 90-ih godina 19. stoljeća do 1925. godine.

Zbornik zaključuje drugi urednik Mario Stipančević člankom *Emil Laszowski kao pripadnik intelektualne elite*, u kojem kroz osnovnu premisu kako se u hrvatskoj historiografiji još nitko nije cjelovitije bavio istraživanjem intelektualne

elite u prošlosti, kroz sociološka istraživanja razmatra model (institucionalizirani intelektualac, javni intelektualac, intelektualci intelektualaca) suvremenog intelektualca u kojeg bi mogao svrstati Emila Laszowskog te se u konačnici odlučuje za model reproduktivnog intelektualca.

Zbornik je ilustrativno dobro opremljen. Njegov važan dio su i fotografije gradina, starih gradova, crkava i samostana nastale fotodokumentarističkom aktivnošću Laszowskog. Rečene fotografije sastavni su dio izložbe, također osmišljene od uredničkog dvojca koji potpisuje ovaj zbornik, otvorene na dan održavanja spomenutog istoimenog znanstvenog skupa.

Zahvaljujući ljudima koji su pronašli zanimljivu temu i oko nje organizirali znanstveni skup, izložbu i zbornik, dobili smo primjer i zgodan koncept kako u budućnosti osmisliti nešto slično vezano uz istaknutu osobu ili događaj iz hrvatske povijesti. Valja ih slijediti.

Ivana Kuhar

Paščenko, J. *Hrvatski grobovi 1914.–1918.: Karpati, Galicija, Bukovina.*
Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2016. 210 str.

Tijekom 2016. godine u nakladi Hrvatskog državnog arhiva, uz novčanu potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, objavljena je knjiga dr. Jevgenija Paščenka „Hrvatski grobovi 1914.–1918. Karpati, Galicija, Bukovina“. Autor je doktor filologije i povijesti i izvanredni profesor na Katedri za ukrajinski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, gdje se bavi istraživanjem ukrajinsko-hrvatskih veza kroz povijest. I ovo izdanje na 210 stranica, sa čak 199 crno-bijelih fotografija, opremljeno popisom poginulih u karpatskim bitkama, pokopanih u selu Glybivka, kao i Kazalom imena bavi se jednom takvom temom.

Kao što sam autor u uvodu kaže sjećanja na groblja pripadnika hrvatskih postrojbi Austro-Ugarske monarhije kao i na sudbine i povijest naraštaja obilježnog ratom nestala su iz društvenog sjećanja i pamćenja, bilo kao posljedica političkih režima, bilo kao posljedica prirodne ljudske potrebe za zaboravom dramatičnih događaja ispunjenih smrću i patnjom. Ova je knjiga kroz ukupno 10 poglavlja i 2 dodatka pokušala okrenuti tijek povijesti i povratiti barem fragmente sjećanja na žrtve Velikoga rata, jer “sjećanje na njih potrebno nam je ne samo radi boljeg razumijevanja prošlosti, već i kao prostor osmišljavanja sadašnjosti, te anticipacije budućnosti“.

Uvodnim poglavljem, „Rat 1914–1918“ ukratko objašnjava uzroke rata, daje pregled bojišta i vojnih operacija na cijelom teritoriju zahvaćenom ratom, da bi podrobnije obradio položaj Ukrajine, podijeljene trima podjelama Poljske na